

УДК 631:115.11

Р. А. Головко,
аспірант, Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID ID: 0000-0001-6521-4606

DOI: 10.32702/2306-6792.2020.8.130

ОБГРУНТУВАННЯ МОДЕЛІ СТРАХОВОГО КООПЕРАТИВУ В СИСТЕМІ РИЗИК- МЕНЕДЖМЕНТУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

R. Golovko,
postgraduate student, Dnipro State Agrarian and Economic University

SUBSTANTIATION OF THE MODEL OF INSURANCE COOPERATIVE IN THE SYSTEM OF RISK MANAGEMENT OF FARMS

За результатами дослідження визначено, що економічна сутність страхування ризиків фермерських господарств, як способу перерозподілу збитку, може бути реалізована не тільки на комерційних, але й на кооперативних засадах, що сприятиме ефективності застосовуваного методу управління ризиком. Практичне застосування страхування, як методу управління ризиком, є ефективним лише за умови безпосередньої участі держави, роль якої може проявлятися як у субсидуванні страхових внесків, так і покритті збитків фермерських господарств. Обґрунтовано, що фінансова стійкість фермерських господарств під час управління ризиками шляхом створення страхового кооперативу забезпечується можливістю субсидування державою не тільки витрат з управління ризиком, але й прямою компенсацією збитку, використанням коштів кооперативу вищого рівня, диференційованою участю регіональних бюджетів у субсидуванні кооперативних внесків.

The study determined that the risk management system should provide farmers use effective methods of risk management aimed at its reduction through redistribution among a large number of objects, thus contributing to the achievement of financial stability of businesses. One such method is risk insurance through cooperative farming.

The main purpose of such a cooperative is to unite farms for the common organization of crop risk insurance. The cooperative in this case acts as an insurer in the market, concluding insurance contracts with large companies for the benefit of farms.

Argued that the practical application of insurance as a method of risk management is effective only if the direct involvement of the state, whose role can occur as the subsidization of premiums and cover losses farms. Proved that the financial stability of farmers in managing risks by creating an insurance cooperative provided the possibility of subsidizing the state not only the costs of risk management, but also direct compensation for loss of the cooperative use of the highest level, involving differentiated regional budgets subsidizing cooperative contributions.

The effectiveness of the system of risk management farm cooperative form of risk protection is also determined by the ability of the cooperative use of higher level for further reallocation of risks and attracting budgetary funds not only to subsidize the costs of risk management, but also for payment of damages.

The advantage of the cooperative association of farmers in the creation of insurance fund determined by their ownership of the means of the fund that can create significant insurance reserves, increasing the use of shares of the cooperative to reduce the cost of risk management in the future. The proposed model insurance consumer cooperative combines the advantages of mutual funds cooperative formation and stabilization reserves of insurance companies promoting the financial stability of the cooperative association of farmers in managing risks.

Ключові слова: кооператив, ризик, ризик-менеджмент, розвиток, стійкість, страхування, фермерські господарства.

Key words: cooperative, risk, risk-management, development, sustainability, insurance, farms.

ВСТУП

Система ризик-менеджменту фермерських господарств повинна передбачати використання ефективних методів управління ризиком, спрямованих на його зниження за рахунок перерозподілу між значною кількістю об'єктів, що сприяє досягненню фінансової стійкості підприємницьких структур. Одним з таких методів є страхування ризиків за допомогою кооперативного об'єднання фермерських господарств.

Кооператив може виконувати як посередницькі функції, так і страхові, причому друга форма більшою мірою відповідає інтересам фермерських господарств, оскільки ціна управління ризиком пов'язана з його величиною, а державна підтримка кооперативів під час управління ризиками, спрямована на досягнення основної мети ризик-менеджменту — забезпечення стійкого економічного розвитку суб'єктів господарювання.

Основу дослідження кооперації фермерських господарств сформували в своїх працях видатні економісти О.В. Чаянов та М.І. Туган-Барановський. Проблемам сучасної фермерської кооперації присвячені праці багатьох вчених: О. Амосова, І. Вініченка, П. Гайдуцького, О. Горьового, В. Зіновчука, П. Макаренка, Л. Мельника, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, А. Пантелеймоненка, П. Саблука, Ю. Ушкаренко та інших. Проте певні методологічні й методичні питання підвищення стійкості економічного розвитку фермерських господарств потребують подальшого вивчення. Тому актуальним є проведення окремого наукового дослідження основних особливостей створення та напрямів діяльності страхових кооперативів у системі ризик-менеджменту фермерських господарств.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Незважаючи на досить поширене застосування поняття "ризик" у багатьох сферах су-

спільної діяльності, цей термін не має однозначного тлумачення. Багато вчених-економістів дотримуються визначення ризику відповідно до традицій класичної теорії ризику, яка трактувала його як "очікування втрат". Врахування специфіки прояви виробничого ризику в сільському є підставою для включення його в систему ризик-менеджменту фермерських господарств [1; 3; 5; 13]. Підвищення ефективності управління ризиками фермерських господарств, як невід'ємної частини системи ризик-менеджменту, можливе за рахунок перерозподілу ризику як у просторі, так і в часі. Перша умова реалізується у тому випадку, якщо в формуванні фонду зниження ризику беруть участь усі зацікавлені фермерські господарства, а виплату компенсації збитків отримують лише постраждалі господарства. Друга умова буде виконана лише тоді, коли фермерські господарства постійно братимуть участь у формуванні цього фонду. Вважаємо, що ефективне виконання зазначених умов може бути реалізовано при кооперативному страхуванні ризиків.

Сільськогосподарський споживчий кооператив може виконувати як посередницькі, так і страхові функції. Посередницькі функції кооператив виконує лише в перші роки існування, коли його чисельність невелика, і недоліки кооперативного страхування переважають його переваги. Головна мета функціонування такого кооперативу — об'єднання фермерських господарств для спільної організації страхування ризиків виробництва сільськогосподарських культур. Кооператив у цьому випадку виступає страхувальником на ринку, укладаючи договори страхування з великими компаніями на користь фермерських господарств. Будучи великим страхувальником, кооператив, порівняно з дрібними підприємцями, є рівноправним партнером у страхових правовідносинах. Це дає можливість домовитися про розстрочку платежу, своєчасного розгляду заяв і виплат за страховими випадками. Таким чином,

посередницька діяльність страхового кооперативу також може бути ефективною.

Ще один позитивний аспект діяльності кооперативу — забезпечення доступності коштів державної підтримки фінансування зниження ризиків підприємницьким структурам незалежно від їх організаційно-правової форми господарювання. Необхідно зазначити, що фермерські господарства в більшій мірі потребують страхового захисту та доступності коштів державної підтримки. Вирощуючи одну-дві сільськогосподарські культури, вони не мають можливості диверсифікувати ризик, дрібні фермерські господарства в більш залежні від природних умов. Виступаючи страхувальником від їх імені, кооператив міг би взяти на себе функцію розподілу обласних бюджетних коштів. У цьому випадку була б дотримана рівність умов господарювання для всіх організаційно-правових форм.

Результати дослідження дозволяють зробити висновок, що мінімальна чисельність кооперативу для виконання його функцій може бути навіть з числа респондентів, які прийняли участь в анкетуванні. У перспективі кількість бажаючих стати членами даного кооперативу може збільшитися. Зі зростанням чисельності членів кооперативу його функції можуть трансформуватися в безпосереднє надання послуг щодо зниження ризиків на основі створення страхового фонду. Сільськогосподарський споживчий кооператив створюється в тих сферах, у яких колективна діяльність є більш ефективною, ніж одноосібна.

Техніко-економічне обґрунтування проекту створення кооперативу містить розрахунок його проектної ефективності, розмір пайового фонду та джерел фінансування. Члени споживчого кооперативу повинні вносити пайові внески пропорційно передбачуваного обсягу участі в господарській діяльності даного кооперативу. Обов'язковий пайовий внесок дає право голосу і право участі в діяльності кооперативу, користуванні його послугами й пільгами, що передбачені статутом та одержання кооперативних виплат.

Водночас необхідно врахувати специфіку страхового кооперативу в галузі фінансової діяльності та його принципові відмінності від страхової компанії. Вважаємо недоцільним формування пайового фонду за аналогією страхових компаній. У комерційних підприємств статутний капітал є гарантом для кредиторів (страхувальників) і його значний розмір повинен забезпечити своєчасні виплати страхових випадків. У страховому кооперативі

основними кредиторами є самі фермери — його члени, і механізми забезпечення його платоспроможності є іншими [10; 11; 14; 15].

Зокрема, кооперативні відносини зобов'язують членів споживчого кооперативу до субсидіарної відповідальності в покритті його боргів. Усі члени кооперативу повинні бути фінансово спроможними зробити пайові внески, в іншому випадку кооперативне об'єднання фермерських господарств для управління ризиками втрачає свою економічну доцільність. Пропонується встановити пайові внески в розмірі 0,1% страхової суми. Резервний фонд кооперативу є неподільним, і його розмір повинен складати не менше 10% його пайового фонду. Згідно із законодавством він формується за рахунок відрахувань від доходів та додаткових цільових внесків членів кооперативу. Пропонується формувати резервний фонд не тільки за рахунок різниці між кооперативними внесками і виплатами, але й додатково у розмірі 5% від фактичних страхових виплат. Така практика може бути рекомендована в перші роки роботи страхового кооперативу, коли він є тільки посередником страхових операцій.

Оскільки сільськогосподарське виробництво характеризується значною щорічною мінливістю фінансового результату, то головна перевага кооперативного страхування проявляється в тому, що доходи за підсумками фінансового року залишається у власності кооперативу. Формування стабільного резервного фонду дозволить знизити фінансове навантаження з управління ризиком для членів кооперативу в наступні роки та сприятиме стійкому економічному розвитку фермерських господарств.

У фінансовому розділі техніко-економічного обґрунтування проекту рекомендуємо у перші роки функціонування кооперативу обов'язкове перестраховування ризиків. Подальше збільшення кількості членів кооперативу забезпечить стійкість його страхового фонду. Відповідно до пропозицій страхової компанії Deloitte & Touche мінімальна кількість членів кооперативу — 50 юридичних осіб [12]. У подальшому квота пропорційного перестраховування може зменшуватися (щорічно на 10%) і в подальшому кооператив може залишати собі 100% зібраних страхових премій. Таким чином, у перші роки роботи кооперативу його завданнями є пропорційний перерозподіл бюджетних коштів за програмою фінансування зниження ризиків, виконання послуг страхового посередника, забезпечення заходів зі своєчасного отримання страхових виплат та їх роз-

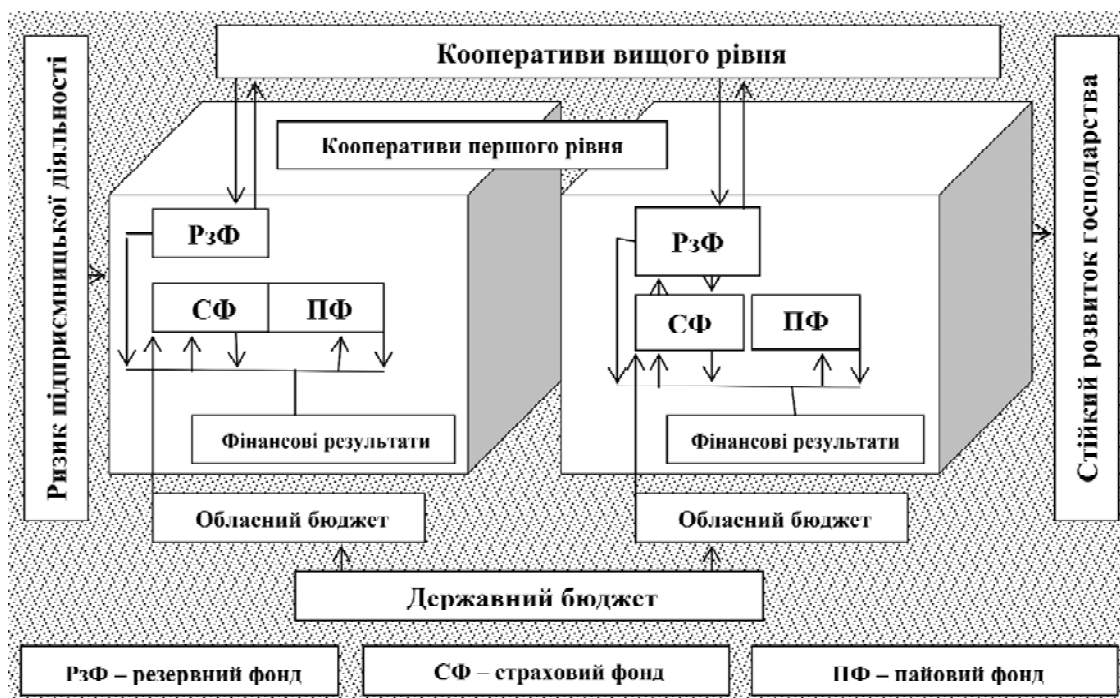

Рис. 1. Модель страхового кооперативу

поділу серед фермерських господарств-членів кооперативу.

Для виконання страховим кооперативом безпосередньо страхових функцій повинен створюватися страховий фонд, який призначений для виплати компенсацій збитків фермерських господарств. Слід зазначити, що страхові тарифи є інструментом забезпечення фінансової стійкості кооперативу, і зниження плати за управління ризиком доцільне лише тоді, коли це не знижує платоспроможність кооперативу.

Члени страхового кооперативу можуть мати й інші вигоди. Передусім застрахований урожай відкриває доступ до кредитних банківських ресурсів. Отримати кредит у сучасних умовах найчастіше можна лише під заставу, яким виступає застрахований урожай. По-друге, сам кооператив може бути для підприємців джерелом кредитних ресурсів. Цей факт має такі позитивні аспекти: бюджетні кошти, що виділяються на фінансування ризиків, залишаються в регіоні, частково буде вирішена проблема фінансування фермерських господарств і проблема інвестування страхових резервів кооперативу на принципах зворотності, платності й ліквідності.

Принциповим моментом діяльності страхового кооперативу є розподіл прибутку й збитків. У разі перевищення страхових внесків над виплатами, різниця є власністю кооперативу і класифікується як доходи від власної діяль-

ності. Розподіл прибутку кооперативу має здійснюватися відповідно до діючого законодавства: погашення боргових зобов'язань; у резервний фонд та інші фонди, що передбачені статутом кооперативу; преміювання працівників кооперативу; кооперативні виплати. Кооперативні виплати використовуються в такому порядку: не менше 70% суми кооперативних виплат спрямовується на поповнення паю членів кооперативу; залишок кооперативних виплат виплачується членам кооперативу [14].

Крім необхідності виплат у несприятливі роки, кошти резервного фонду можуть використовуватися на заходи з попередження ймовірності настання страхового випадку. Що стосується зв'язку з обласним бюджетом, то це можуть бути не тільки субсидії по страховим внескам, але й кошти на стимулювання й підтримку діяльності кооперативу, які гарантовані законом. За умови достатньо розвинутої системи страхової кооперації збитки фермерських господарств можливо відшкодувати також і за рахунок позики у страхового кооперативу вищого рівня (рис. 1).

Регулювання внутрішніх та зовнішніх взаємовідносин страхового кооперативу передбачає створення управлінської структури. Вищим органом управління є загальні збори членів кооперативу. Крім того, до органів управління кооперативом відносяться правління кооперативу, голова і наглядова рада. В сільськогосподарському споживчому страховому коопера-

тиві частина повноважень голови і правління можуть бути покладені на виконавчого директора, який працює в кооперативі за трудовим договором. Склад і компетенції органів управління кооперативом встановлюються його статутом. Структура управління кооперативу є основою для комплектування штату управлінського персоналу та найму необхідних фахівців [2; 4; 7; 8]. У перші роки роботи кооперативу в штат кооперативу необхідно включити бухгалтера, юриста й фахівця з оцінювання збитків.

Якщо загальними зборами кооперативу буде прийнято рішення про формування власного страхового фонду, то кооперативу слід найняти виконавчого директора з передачею йому частини повноважень правління (відбір ризиків, які можуть бути передані в страхову компанію, формування власного страхового фонду, інвестування резервних коштів кооперативу тощо). З приводу залучення фахівців з оцінювання збитків слід зауважити, що ця проблема є характерною не тільки для кооперативу. Комерційні страхові компанії також зазнають труднощів з висококваліфікованими кадрами: вони змушені утримувати штат співробітників з оцінки збитків, які намагаються знайти обґрунтовані причини відмови у страховій виплаті.

З метою підвищення економічної зацікавленості членів кооперативу в кооперативному об'єднанні слід врахувати, що привабливість кооперативів зростає при наданні ними комплексу послуг. Закон не забороняє страховим кооперативам займатися іншими видами діяльності. Страхові кооперативи могли б видавати кредити своїм членам, виступати їх гарантами перед банками, інвестувати кошти у створення виробничої та соціальної інфраструктури села тощо.

Розробка моделі сільськогосподарських споживчих страхових кооперативів ще раз підтвердила, що формування ефективної системи ризик-менеджменту фермерських господарств не може відбуватися без участі держави. Держава зацікавлена в стійкому функціонуванні сільськогосподарських підприємницьких структур і провідній ролі страхових кооперативів в цьому процесі [6; 9]. Необхідно визначити нормативно-правові рамки функціонування страхових споживчих кооперативів та створити умови, що сприятимуть їх подальшому економічному розвитку.

Ефективність застосування в системі ризик-менеджменту фермерських господарств кооперативної форми захисту від ризиків обумов-

люється також можливістю використання коштів кооперативу вищого рівня для подальшого перерозподілу ризиків та залучення бюджетних коштів не тільки для субсидування витрат з управління ризиком, але і для виплати збитку. Можлива нестача страхових резервів при управлінні ризиком на основі кооперативного об'єднання фермерських господарств обумовлена не їх організаційно-правовою формою господарювання, а високою ймовірністю виробничого ризику в сільському господарстві.

ВИСНОВОК

Економічна сутність страхування, як способу перерозподілу збитку, може бути реалізована не тільки на комерційних засадах, але й на кооперативних, що сприятиме ефективності застосовуваного методу управління ризиком. Перевага кооперативного об'єднання фермерських господарств при створенні страхового фонду визначається їх власністю на кошти цього фонду, що дозволяє створювати значні страхові резерви, використовувати збільшення паїв членів кооперативу на зниження витрат з управління ризиком у майбутньому. Пропонована модель страхового споживчого кооперативу поєднує в собі переваги формування пайових фондів кооперативу і стабілізаційного резерву страхових компаній, що сприяє досягненню фінансової стійкості кооперативного об'єднання фермерських господарств під час управління їх ризиками.

Література:

1. Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни. — М.: Мысль, 1989. — 254 с.
2. Вініченко І.І. Регіональний аспект розвитку фермерства. Ефективна економіка. 2012. № 3. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>
3. Вітлінський В.В. Економічний ризик та методи його вимірювання. — К.: КНЕУ, 2000. — 354 с.
4. Горьовий В.П. Кооперація фермерських господарств // Агроінком. — 2009. — № 9—10. — С. 35—40.
5. Кравченко В.М. Сучасні проблеми ризик-менеджменту в АПК / В.М. Кравченко, Л.І. Макущенко // Держава та регіони, 2008. — № 5. — С. 85—91.
6. Марковський О.В. Картка ризику продукту як механізм реалізації взаємозв'язку в моделях ризик-менеджменту / О.В. Марковський // Держава та регіони. — 2008. — № 5. — С. 100—105.

7. Макаренко П.М. Фермерство України у контексті тенденцій розвитку світового сільськогосподарства // Економіка АПК. — 2008. — № 3. — С. 145—152.

8. Мельник Л.Ю. Економічний потенціал різних форм аграрних підприємств // Економіка АПК. — 2011. — № 7. — С. 89—97.

9. Пікус Р.В. Оцінка підприємницького ризику // Фінанси України. — 2012. — № 5. — С. 88—93.

10. Сірик І.П. Управління ризиками в процесі прийняття управлінських рішень / І.П. Сірик // Агросвіт. — 2011. — № 13—14. — С. 72—76.

11. Стецюк П.А. Концептуальні основи управління ризикозахищеністю підприємства / П.А. Стецюк, О.С. Гудзь // Економіка АПК. — 2014. — № 11. — С. 61—68.

12. Супрунович Є. Методи управління ринковим ризиком / Є. Супрунович, І. Киселева // Фінансовий ринок України, 2011. — № 6. — С. 25—29.

13. Тарельник, Н.В. Економічна ефективність страхового менеджменту ризиків у аграрній сфері / Н.В. Тарельник // Агросвіт. — 2012. — № 2. — С. 59—64.

14. Ушкаренко Ю.В. Підвищення ефективності діяльності фермерських господарств на основі кооперації / Ю.В. Ушкаренко // Агросвіт. — 2011. — № 13—14. — С. 3—7.

15. Чорненька Л.М. Критерії класифікації ризиків з врахуванням особливостей сільськогосподарства / Л.М. Чорненька // Науковий вісник Національного ун-ту біоресурсів і природокористування України. — Київ, 2011. — Вип. 163. — Ч. 2. — С. 154—159.

References:

1. Al'gin, A.P. (1989), Risk i ego rol' v obshhestvennoj zhizni [Risk and its role in public life], Mysl', Moscow, Russia.

2. Vinichenko, I.I. (2012), "Regional aspect of farming development", Efektyvna ekonomika, [Online], vol. 3, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (Accessed 4 March 2010).

3. Vitlins'kyj, V.V. (2000), Ekonomichnyj ryzyk ta metody joho vymiriuvannia [Economic risk and methods of its measurement], KNEU, Kyiv, Ukraine.

4. Horovyj, V.P. (2009), "Cooperation farms", Ahroinkom, vol. 9—10, pp. 35—40.

5. Kravchenko, V.M. and Makuschenko, L.I. (2008), "Modern problems of risk management in agroindustrial complex", Derzhava ta rehiony, vol. 5, pp. 85—91.

6. Makarenko, P.M. (2008), "Farming of Ukraine in the context of trends in the develop-

ment of world agriculture", Ekonomika APK, vol. 3, pp. 142—152.

7. Markovs'kyj, O.V. (2008), "Product risk card as a mechanism of implementation of interconnection in risk management models", Derzhava ta rehiony, vol. 5, pp. 100—105.

8. Mel'nyk, L.Yu. (2011), "Economic potential of different forms of agrarian enterprises", Ekonomika APK, vol. 7, pp. 89—97.

9. Pikus, R.V. (2012), "Assessment of business risk", Finansy Ukrainy, vol. 5, pp. 88—93.

10. Siryk, I.P. (2011), "Risk management in the process of managerial decision making", Ahrosvit, vol. 13—14, pp. 72—76.

11. Stetsiuk, P.A. and Hudz', O.S. (2014), "Conceptual bases of enterprise risk management", Ekonomika APK, vol. 11, pp. 61—68.

12. Suprunovych, Ye. and Kyseleva, I. (2011), "Methods of market risk management", Finansovyj rynek Ukrainy, vol. 6, pp. 25—29.

13. Tarel'nyk, N.V. (2012), "Economic efficiency of insurance risk management in the agricultural sector", Ahrosvit, vol. 2, pp. 59—64.

14. Ushkarenko, Yu.V. (2011), "Improving the efficiency of cooperative farms", Ahrosvit, vol. 13—14, pp. 3—7.

15. Chornen'ka, L.M. (2011), "Risk classification criteria taking into account the features of agriculture", Naukovyj visnyk Natsional'noho un-tu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy, vol. 163, pp. 154—159.

Стаття надійшла до редакції 07.04.2020 р.

www.dy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ
удосконалення та розвиток

Виходить 12 разів на рік

включено до переліку наукових фахових видань України

з питань **ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ**

(Категорія «Б»)

Наказ Міністерства освіти і науки України

від 28.12.2019 №1643

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73